

VARRD MEG, VARGA, A CSIZMÁM

Megfogtam egy szúnyogot, nagyobb volt egy lónál,
Kisütöttem a zsírját, több lett egy akónál.
Varrd meg, varga, a csizmám, megadom az árát,
Ha nem adom, od'adom a szúnyogom háját.

Torockói férfi kordovánbőr csizmában

Hortobágyi bocskor, kapca, lábszárvédő

A szúnyog hája persze aligha lesz elég a csizmavásárláshoz, mint ahogy a bolha bőréből is csak a mesében futja egy pár cipőre. Móra Ferenc édesapja és minden falusi szegény bizony sokáig kuporgatta a krajcárokat, amíg összegyűlt a csizmára való. Pedig össze kellett gyűlnie, mert évszázadokon át ez volt népünk legfőbb ünneplő és téli lábbelije.

De még ne ugorjunk bele a rámás, sarkantyús vagy hétmérföldes csizmába, mert történetünk nem ezzel a lovas, harcos, táncos lábbelivel kezdődik, hanem – a csurdé lábunkkal. Hajdan hétköznapi tavasztól őszi mezítláb járt a falu népe, még a módosabbak is, különösen a gyermekek és az asszonyok. Lábbelit csak a hideg ellen, ünnepnapokon vagy olyan munkákhoz húztak, amelyek során a lábat védeni kellett tarlón, mocsárban, erdőben, no meg harcban, lóháton.

Ady Endre *népért síró, bús, bocskoros nemesnek* vallja magát. A legősibb lábravalót, a bocskort nemcsak a parasztság, hanem a kisnemesek is viselték. Házilag is bárki elkészíthette egyetlen nagyobb bőrdarabból, mely a talpat és a lábfej egy részét fedte. A peremére fűrt lyukakba hosszú bocskorszíjat fűztek, ezzel húzták össze, és kötötték a lábszárhoz.

Ha délről derül, a bocskor merül... A bocskorba nyáron vászon-, télen gyapjúkapca kellett. A kendő alakú kapcát a lábra tekerték, a láb formájára nemezelt vagy szabott-varrt talpas-, illetve süvegkapcát egyszerűen felhúzták. Ez volt a harisnya, a zokni őse. Télen több réteget is viseltek belőle, a külsőt fagyúval kenték meg, hogy át ne ázzon a könnyen megmerülő bocskorban.

Ugyanígy zsírral varázsolták vízhatlanná a kisgyerekek gyapjú gatyácskáját. Pampers volt ez is, csak sokkal egészségesebb és környezetbarátabb a mainál!

A pásztorok, szekeresek, vásárosok, favágók a téli fagyban lábszárvédőt használtak a bocskorhoz, sőt még a csizmára is rágombolták, -kötötték. Gyapjúból vagy bőrből készült, harisnya, habda, tutyi, botos vagy lábbőr volt a neve.

A cipellőt, cipőt, cepőköt Nyugat-Európából cipelte haza a magyar falu népe. A durvább, tartósabb és melegebb bakancs (melynek neve a boka szóból ered) férfiak és nők munka-lábbelije lett, a finomabb száras cipő és a félcipő pedig féltve őrzött ünneplő. Karmazsinvörös vagy fekete bőrből, esetleg bársonyból, bevont fa vagy rakott sarokkal készült, pánt, csat vagy fűző fogta össze, néha rátét, hímzés díszítette.

A papucs török szó és török lábbeli. A Dél-Alföldön, különösen Szeged és Kalocsa vidékén terjedt el. Durvább változatban, csakis munkacipőként a férfiak is felhúzták, de általánossá a női viselet részeként vált. A híres szegedi papucs hímzett bőrből, bársonyból, selyemből készült, rézkarikákkal gazdagon kiverve. Gyapjú- vagy bőrcapcát, később harisnyát húztak bele. Azon töröm a fejem, hogy nem repült le a lányok lábáról szaladás vagy tánc közben.

Olvastam, hogy kopogós vassarka veszélyes fegyver volt a menyecskék kezében.

Régen nem voltak aszfaltos utak, kövezettek is csak a városokban. Nyáron por, ősztől sár lepte be a lábat és a lábbelit. Szerinted melyiket féltették jobban? A láb nem kopott el, és bárhol megmohatták, így hát a szegényebbek templomba vagy városba menet a hónuk alatt vitték a becses csizmát, cipőt, papucsot, és csak odaérve húzták fel. A vándorlegények, a szegényebb diákok is inkább vállukra vetették csizmájukat, és meztláb rótták az utakat.

Rábaközi pántos cipellő

Kalocsai ugrós szegedi papucsban

A francia Charles Perrault meséje bejárta az egész világot. Ki a főhőse?

Két füle van, mégse hall,
Húzzák, azt sem mondja: jaj.
Orra is van, rendes, formás,
Nem ingerli tormás kolbász,
Mert szagolni nem tud vele.
Ázott földön nyomát látni.
Tessék ezt most kitalálni!
Mi az?

Nagy sárban a kényesebb lábbelit bőrrrel fejtelt, vastag talpú fapapucssal, hánCBSból font vagy cserfakéregből varrt bocskorral védték, de országszerte használták a gólyalábat is. A gyermekek is ezzel lépegettek iskolába. A halászok háromsarkas jégpatkót kötöttek csizmájukra, a nádvágók szalmával bélelt fabocskort, fatopánt húztak.

A levelet a gólya (lábú postás) hozta

KÁNYÁDI SÁNDOR

Volt egyszer egy varga

Volt egyszer egy varga, csak az nem volt, sajna, miből rámás csizmát varrt volna a varga.

Volt egy görbe tűje, abba cérna fűzve, sodrott, szurkos cérna, volt fűzve a tűbe.

Éles kése, metsző, kalapácsa kettő, háromlábú széke, mindenkinek tetsző.

Szegző s varró árja, kaptafa és sámfa, kicsi s nagy, egyszóval mindenféle lábra.

Térdig érő asztal, tele ezzel-azzal: jófajta csirizzel, suvickkal, ragaccsal.

Bőrköténye s kajla, pödrött végű bajsza, mindene volt, mitől varga lesz a varga.

Csupán bőre s talpja nem volt neki, sajna, márpedig anélkül nem varga a varga.

S hiába lett volna bőrije no meg talpja, ha nem volt, akinek rámás csizmát varrna.

Gondolt egyet, s tett az egészre egy foltot, kidobta a csirizt, s becsukta a boltot.

Kalotaszegi menyecske-csizma

Végre elértünk az igazi magyar lábbelihez. A keleti eredetű csizma nemezből vagy bőrből készült, orra enyhén felkunkorodott, talpa puha volt, szárát tulipános, liliomos, palmettás rátét vagy hímzés díszítette. Ilyent viseltek a szkíták, Atila hunjai, az avarok, a honvisszafoglaló magyarok. Kemény sarok vagy sarkantyú nem kellett rá, hiszen lovasíjász őseink nem durván sarkallták, hanem térdel, kantárral, halk szóval irányították lovukat.

A nyugatról ránk erőszakolt hűbéri rendszer a középkorban mezítlábas, bocskoros jobbágygá alázta a magyar falvak népét (kivéve a határőr székelyeket). De őseink voltak elég szorgalmasak és önérzetesek ahhoz, hogy mindenáron összegyűjtsék a csizmára valót. A XV. századtól ismét a legfontosabb magyar lábbeli lett a csizma. Csizmadiák, vargák varrták német módi szerint a visszáján, majd megáztatva kifordították, kemény talpát, sarkát megpatkolták-vasalták, hogy tartson, és kopogjon. Némelyik vidéken a lányok, menyecskek a csizmatalpba csikorgót vagy a sarok elé csörgőket tettek, hogy járás közben magukra tereljék a figyelmet.

Évezredek át egylábasra készült minden lábbeli, a csizma is. Ez azt jelenti, hogy ugyanolyan volt a jobb és a bal lábra való. Hogy egyformán taposódjon ki, cserélgették, esténként mindig fordítva tették le. Innen kapta a forgatócsizma nevet. Ma már minden cipőféle féllábasra készül, követi a jobb, illetve a bal láb formáját.

Ilyen lehetett lovasíjász őseink csizmája

Honnan ered a mondás: csikorgó hideg van?

Mire mondjuk: egy kaptafára húzták, tudja, hol szorít a csizma, csizmadia maradjon a kaptafánál?

Kordován csizma lábába',
Sárig sarkantyú van rajta.
Összeveri legény módra,
Hull a csokros szegfű róla.

Töltsd ki e
csizma
tulajdonosának
útlevelét:

Neve: .....

Lakhelye: .....

Foglalkozása: .....

Torockói rakottszerű
csizma. Kiegyenesítve
ilyen hosszú

Ami fontos egy nép számára, arra sok szót használ. Az afrikai maszajok színes gyöngyeiket negyvenféleképpen tudják megnevezni. A magyarok a lovat száznál több szóval hívogatják. A csizma sok-sok jelzője közül csak néhányat sorolok fel. A szattyán és a kordován finomra cserzett, festett kecske-, juh- vagy borjúbőrt jelent. A karmazsin, azaz vörös színű mellett kedvelt volt a sárga és a fekete csizma is. A ráncos csizmatorok vagy -szár megkönnyítette a járást, és díszítette a csizmát. A rámás csizma feje és faszegekkel kivert, kemény talpa közé bőrkarmát varrtak. A sarkantyúval eredetileg a lovat ösztökélték, de a legények járás közben és a táncban is büszkén pengették.

Még azt mondják, nem illik a tánc a magyarnak!
Nem, ha néki cipellőt, bő nadrágot varrnak.
De sarkantyús csizmának, kócsagtollas főnek,
Illik gyöngyös pártának, magyar főkötőnek.

Az én ingem lengyel gyolcs, csak hogy rojtja nincsen,
Az én csizmám karmazsin, csak hogy sarka nincsen.
Azért varrták a csizmát, hogy táncoljunk benne,
Ha rongyos is, foltos is, illik a tánc benne.

Erre a régi táncnótára kezdtem mesémet, erre dobbanok a befejezéskor is. Sokféle csizma divatozott a századok során: szattyán, kordován, karmazsin, sárga, fekete, sarkantyús, csikorgó, ráncos, rámás, lakkos. Bármilyen volt, tartást, méltóságot, erőt kölcsönzött viselőjének. Úgy tudunk benne lépni, harcolni, táncolni, hogy csodánkra járt a világ. Akasszuk le a szegről azt a csizmát, s verjük össze olyan legény módra, hogy ismét szikrázzon fényes sarkantyúja!

Zsigmond Emese

Márciusi megfejtések: A házasulandó legény háztűznézőbe ment a kiválasztott lányhoz tájékozódni családjáról, vagyonáról, szorgalmáról. A patakban mosó kisleány Iluska, Petőfi Sándor János vitéz című elbeszélő költeményének egyik főszereplője. Súlyok szavunk töve a súly, hiszen súllyal, erővel kell a ruhára sújtani, hogy megtisztuljon. Aki elveti a súlykot, túlló a célon, túloz.

Nyertesek: Nagy Tímea, Zabola; a marosvásárhelyi L. Rebreanu Iskola III. D osztálya; a makfalvi III. osztály.

Havonta
3 díjat!